

Advies

<p style="text-align: center;">Verzoekschrift betreffende de bescherming van geesteszieken en hun kinderen</p>

Commissie Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen.

Verzoekschrift nr. 47 (2002-2003) van 21 februari 2003 over de bescherming van geesteszieken en hun kinderen

Advies 2002-2003/7

1. INLEIDING

Op 21 februari 2003 werd door de verzoeker een verzoekschrift ingediend betreffende de problematiek van de bescherming van geesteszieken en hun kinderen.

Op basis van art. 5, §2 van het decreet van 4 juli 2001 vroeg de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen het Kinderrechtencommissariaat om tegen 5 juni 2003 een advies uit te brengen over dit verzoekschrift.

Het Kinderrechtencommissariaat zal in zijn advies dit verzoekschrift analyseren vanuit het perspectief van kinderrechten. Hierbij slaat het begrip kind op "minderjarige", veeleer dan op kind als "afstammeling". Gezien het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind de rechten van minderjarigen vastlegt, wordt enkel daarop ingegaan.¹

Daarnaast merkt het Kinderrechtencommissariaat op dat heel wat aspecten van het verzoekschrift buiten de bevoegdheid vallen van het Vlaams Parlement. Uiteraard kan het Vlaams Parlement betreffende bepaalde kwesties de federale overheid tot onderzoek of besluitvorming aanzetten. Hierover doet het Kinderrechtencommissariaat echter geen of slechts beknopte uitspraken.

¹ In dit advies wordt de term 'kind' gebruikt in de zin van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind: elke persoon onder de 18 jaar. We hebben het niet over meerderjarige "kinderen van ...", tenzij uitdrukkelijk vermeld. De verzoeker heeft het in zijn verzoekschrift veeleer over "afstammelingen".

2. OVERWEGINGEN VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

2.1. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Als omvattend mensenrechteninstrument bevat het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind ook een aantal bepalingen die van belang zijn bij de vraag naar de bescherming van kinderen wier ouders geestesziek zijn, dan wel opgenomen zijn in een psychiatrische inrichting. In verschillende bepalingen wordt principieel als uitgangspunt genomen dat ouders de eerste opvoedingsverantwoordelijken zijn voor het kind (art. 3.2, 5, 18). Aan de overheid wordt een secundaire plicht opgelegd. De overheid dient passende ondersteuning te verschaffen aan de ouder(s) bij hun opvoedingstaak (art. 18.2). De overheid heeft naast deze ondersteunende rol, ook een toezichthoudende taak (art. 19). De overheid dient te waken over het welzijn van het kind en het te beschermen tegen verwaarlozing, misbruik, uitbuiting, e.d. Hiertoe moeten de nodige voorzieningen en bijstand uitgebouwd worden (art. 18.2 en 19.2). Voor kinderen die zich in een grotere risicosituatie bevinden, rust er op de overheid een grotere zorgplicht. Zo verdienen kinderen die op één of andere wijze van hun ouders gescheiden dienen te leven, bijzondere bescherming en bijstand (art. 20.1).

Deze algemene principes zijn onverkort van toepassing voor kinderen van geesteszieke of in een instelling opgenomen ouders. Gezien de feitelijke situatie van deze kinderen is een uitgebreide zorg- en bijstandsplicht van toepassing op de overheid. Over welke concrete invulling deze bijstand dient te krijgen, zegt het verdrag weinig.² Wel dienen maatregelen bij voorkeur noodzakelijk maar zo weinig mogelijk ingrijpend te zijn (cf. het subsidiariteitsbeginsel in ons jeugdbeschermingsrecht), en dienen de andere rechten van het kind te worden gerespecteerd.

Naast deze rechten op bijstand en hulpverlening, blijven immers de andere principes van het verdrag ook overeind. We denken dan aan het respect voor de familieband en het gezinsleven van ouder en kind (art. 8, 9, 16, 18). In dit opzicht heeft het kind o.m. blijvend recht op persoonlijk contact met de ouder van wie hij werd gescheiden, bijvoorbeeld na opname.

Op basis van artikel 13 heeft het kind recht op informatie en artikel 12 voorziet het recht van het kind op inspraak.

² Art. 20.3: "[...] Bij het overwegen van oplossingen wordt op passende wijze rekening gehouden met de wenselijkheid van continuïteit in de opvoeding van het kind en met de etnische, godsdienstige, en culturele achtergrond van het kind en met zijn achtergrond wat betreft de taal".

Art. 25: principe van periodieke evaluatie.

Het belang van het kind dient steeds te primeren (art. 3) en discriminatie is uit den boze (art. 2).

2.2. Het verzoekschrift nr. 47/2002-2003

In eerste instantie wil het Kinderrechtencommissariaat dit advies loskoppelen van de specifieke casus en vragen van de verzoeker. In eerste instantie zal het Kinderrechtencommissariaat dan ook ingaan op de algemene (rechts)positie van kinderen wier ouders gedwongen werden opgenomen in een psychiatrische inrichting (de vroegere collocatie).

In dit eerste deel komen aan bod: (1) de rechtspositie van de minderjarige wiens ouder gedwongen werd opgenomen in een psychiatrische inrichting, (2) gedwongen opname en adoptie en (3) het recht op informatie van het kind.

Hierbij moet evenwel worden vermeld dat deze hypothese slechts een deel van de problematiek is. Vele geesteszieken worden immers niet opgenomen, doch ambulante of soms helemaal niet behandeld. Ook de kinderen van deze personen bevinden zich in een specifieke situatie, waarin maatregelen in het belang van het kind kunnen nodig zijn (dit kan gebeuren door de omgeving, algemene voorzieningen van jeugdhulp of in ernstige gevallen door de bijzondere jeugdbijstand omdat er sprake is van een problematische opvoedingssituatie).

In het tweede deel wordt ingegaan op een aantal specifieke pijnpunten zoals deze blijken uit het verzoekschrift.

a. Algemeen

a.1. Kinderen van (gedwongen) opgenomen ouders: rechtspositie, opvang en ondersteuning

Wanneer een persoon gedwongen wordt opgenomen in een psychiatrische inrichting heeft dit velerlei gevolgen voor diens kinderen. Deze gevolgen kunnen rechtstreeks zijn, dan wel onrechtstreeks. De rechtstreekse gevolgen hebben o.m. betrekking op de opvang van die kinderen, de zorg voor hun persoon en het beheer van hun goederen. De onrechtstreekse gevolgen betreffen het beheer van de goederen van de opgenomen ouder.

De aanpak van de rechtstreekse gevolgen voor het kind vloeit voort uit zowel federale als Vlaamse regelgeving. Het beheer van de goederen van het kind wordt zo beheerst door de federale regelgeving. In principe zal de andere ouder dit beheer uitoefenen.

Indien er geen tweede ouder is en er voldaan is aan de voorwaarden voor voogdij, zal voor het beheer van de goederen van de minderjarige een voogd moeten aangesteld worden. Deze beheerder van het vermogen van de minderjarige zal niet enkel dit vermogen moeten beheren, maar ook mee toezicht kunnen uitoefenen op het beheer van de bewindvoerder over de opgenomen ouder.

De opvang en ondersteuning van het kind (en de andere ouder) kadert dan wel weer binnen de Vlaamse bevoegdheden inzake bijstand aan personen en gezinnen. Voor deze groep kinderen is er niets specifiek geregeld. De vraag is ook of dit mogelijk is of wenselijk.³ Er zijn immers vele soorten situaties denkbaar, waarbij niet steeds overheidsingrijpen nodig is. Zo kan de overblijvende ouder ondersteuning krijgen van familieleden of vrienden. Indien dit niet mogelijk is, kan overgegaan worden tot jeugdhulpverlening en mocht er sprake zijn van een problematische opvoedingssituatie dan treedt ev. de bijzondere jeugdbijstand in werking. In het verlengde van de principes die de bijzondere jeugdbijstand beheersen (o.m. subsidiariteit) moet in eerste instantie de voorkeur gegeven worden aan een minnelijke oplossing en moet de minst verregaande, doch effectieve, oplossing voorrang krijgen. Gezien de specifieke (risico-) situatie van de betrokken kinderen is er op dit vlak wel een scherpere plicht van de overheid tot toezicht.

Andere rechten van kinderen verdwijnen ook niet door het feit van de geestesziekte van een ouder. Zo blijft het kind recht op persoonlijk contact met deze ouder behouden (federale materie). Ook heeft het kind recht op informatie (zie verder).

Het verzoekschrift wijst indirect ook op de mogelijke kwetsbare opvoedingssituatie waarin kinderen en jongeren van ouders met een psychiatrische stoornis zich bevinden. Daarom dienen hier uitdrukkelijk een aantal belastende factoren vermeld te worden. Onderzoek toont aan dat kinderen van ouders met bijvoorbeeld een affectieve stoornis (depressie) meer kans hebben om zelf bepaalde psychiatrische stoornissen (in het bijzonder ook depressies) te ontwikkelen.⁴ Als specifieke risicofactoren wordt gewezen op de ernst en de chroniciteit van de stoornis, maar ook op de relatie- en huwelijksproblematiek, al dan niet als gevolg van die stoornis. Bovendien is ook de psychiatrische stoornis zelf als een belastende factor te beschouwen voor de gezinsinteracties en de opvoeding.

³ Dit gaat in tegen de 'integrale' visie op minderjarigen met hulp- en zorgvragen: geen aparte circuits voor specifieke categorieën of problemen.

⁴ DIDDEN, S., FACHÉ, C., VERMEIREN, R. en DEBOUTTE, D., "Kinderen van ouders met een affectieve stoornis: reden tot K.O.P.(P)zorgen?", *Tijdschrift voor orthopedagogiek en kinderpsychiatrie en klinische kinderpsychologie*, 2002 (1), p.38-54.

De belasting en het risico op de kinderen is niet zozeer afhankelijk van de aard en de diagnose van de stoornis, maar wel van de ernst en de blijvende impact op het samenleven in het gezin. Het gevaar is reëel dat het kind tijdens meerdere levensmomenten geconfronteerd wordt met crisissituaties en dus opgroeit binnen een kwetsbare opvoedingscontext. In elke leeftijdsfase kunnen volgens de onderzoekers specifieke hindernissen voor de ontwikkeling van het kind vermeld worden. Opvallend is bijvoorbeeld het gevaar voor parentificatie (kinderen die de ouderrol opnemen) en dus ook voor de meer isolerende houding van het kind ten aanzien van de bredere omgeving (school, hobby's, vrienden,...).⁵ Ten gevolge van deze verschuivingen is er vaker een reden om beroep te doen op hulpverlening.

Het voorkomen van deze problemen stelt een aantal implicaties voor de hulpverlening. Er is momenteel te weinig aandacht voor de impact van behandeling van volwassenen op de welzijnssituatie van hun kinderen. Hulpverleners zouden sneller en alerter moeten informeren naar de aanwezigheid van kinderen en de weerslag van de behandeling op hen. Daarom wordt ook aangestuurd op een zo kort mogelijke opname en maximale ambulante behandeling.

Bovendien worden hulpverleners ook gestimuleerd om voldoende stil te staan bij de zorgen van de patiënt zelf omtrent het ouderschap en de taboes die daar rond hangen. Hier zou werk moeten gemaakt worden om transparanter informatie te delen met partner en met de betrokken kinderen aangaande het verloop en de impact van de stoornis.

Tenslotte dienen hulpverleners zelf bij de kinderen maximaal op zoek te gaan naar signalen van internaliserend of externaliserend probleemgedrag.

a.2. Adoptie

Gezien de plaats die adoptie inneemt in het behandelde verzoekschrift, wenst het Kinderrechtencommissariaat in te gaan op adoptie van een kind van een ouder die gedwongen is opgenomen in een psychiatrische instelling. Deze vragen en opmerking werden door de verzoeker voornamelijk ingegeven vanuit de erfrechtelijke problematiek en meer specifiek het feit dat men minder successierechten dient te betalen op de nalatenschap van een adoptieouder, dan op deze van iemand die juridisch geen ouder is.

Vanuit o.m. het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind kunnen dergelijke financiële overwegingen geen aanleiding zijn tot adoptie.

⁵ Zie DIDDEN, S., FACHÉ, C., VERMEIREN, R. en DEBOUTTE, D., *l.c.*, p. 45.

In het licht van de internationale instrumenten ter zake, is adoptie een vorm van hulpverlening aan minderjarigen wier ouders voor hen (permanent) niet meer kunnen zorgen.⁶ Dit aspect dient bij adoptie van minderjarigen voorop te staan. De vraag naar een makkelijkere adoptie voor kinderen met een geesteszieke ouder dient dan ook met het grootste voorbehoud bekeken te worden.

De geestesziekte van de ouders kan *op zich* geen grond zijn voor een adoptie. Ook kinderen met een geesteszieke ouder hebben recht op bescherming van familiebanden met hun ouders. Vanuit dit recht op bescherming van familiebanden moet de strenge regelgeving ter zake beschouwd worden. Dit betekent niet dat adoptie per definitie dient uitgesloten te worden. Op basis van het principe dat adoptie subsidiair moet zijn (bvb. tegenover opvang door een bekende, familie) kan adoptie gerechtvaardigd zijn, indien, gezien de medische toestand van de ouder, een permanente en stabiele oplossing voor het kind nodig is en adoptie de enige mogelijkheid is. Erfrechtelijke overwegingen zijn hierbij niet relevant, het regelen van een permanente zorg binnen een gezin voor het kind is de eerste overweging. Adoptie kan dus wel een plaats krijgen in het kader van de hulpverlening aan het betrokken kind.

a.3. Het recht op informatie

Naast de hoger besproken rechten, heeft het kind (ook het minderjarige kind) recht op volledige en correcte informatie. Deze informatie heeft zowel betrekking op zijn eigen persoon en vermogen, als op de persoon en de goederen van de opgenomen ouder. In het verzoekschrift wordt het gebrek aan informatie voor de kinderen aangeklaagd.

Vooreerst moet gesteld worden dat het recht op informatie van het kind mede geregeld wordt door de overheid tot wie de bevoegdheid ten gronde behoort. Zo zal informatie over de persoon van de geesteszieke ouder en over diens vermogen, een federale materie zijn. Binnen de jeugdhulpverlening heeft het betrokken kind logischerwijs recht op volledige en correcte informatie over de gevolgen ten aanzien van hem van de plaatsing van een ouder. Deze informatie moet betrekking hebben op de mogelijke trajecten van hulpverlening en de rechten van het kind in deze situatie.

Uit het verzoekschrift blijkt dat het met dit recht op informatie wel eens misdruft te lopen. Bijkomende moeilijkheid is daarbij dat deze informatie vanuit de jeugdhulpverlening slechts gegeven zal worden van zodra er een hulpvraag is.

⁶ De finaliteit van adoptie is inderdaad geëvolueerd van een financieel-erfrechtelijke ingreep (Napoleontische tijd) naar een hulpverlenende ingreep.

Het zou dan ook opportuun zijn dat de instantie die beslist tot gedwongen opname van de ouder (i.c. de vrederechter), eveneens een informatieverplichting zou hebben ten aanzien van de kinderen van de opgenomen persoon, met name over de hulpverlenings- en bijstandsmogelijkheden. Dit laatste is evenwel federale materie.

b. Bespreking van het verzoekschrift

Vanuit de algemene uitgangspunten, hoger beschreven, zal het Kinderrechtencommissariaat de gestelde vragen van de verzoeker behandelen. Het Kinderrechtencommissariaat gaat enkel in op de vragen die relevant zijn voor de minderjarige en die tot de Vlaamse bevoegdheid behoren.

b.1. Voorstellen voor de verbetering van het toezicht op goederen van gecollocerde geesteszieken

Het probleem van het beheer van de goederen van de geesteszieke raakt de positie van de kinderen onrechtstreeks. In dit opzicht verdient dit de aandacht.

De punten **1** en **2** lijken vanzelfsprekend in het kader van het beheer als een goede huisvader door de bewindvoerder (art. 488bis, f, §1 B.W.). Indien de bewindvoerder hierbij in gebreke blijft, brengt hij zijn aansprakelijkheid in het gedrang. In tegenstelling tot wat de verzoeker meent in punt **3**, lijkt de huidige regelgeving niet te impliceren dat de bewindvoerder door het jaarlijkse rekening aan de vrederechter, niet meer aansprakelijk zou zijn. Op dit punt is evenwel geen rechtspraak voorhanden. In de regeling betreffende voorlopige bewindvoering zoals die nu geldt, is niet voorzien in een kwijting. Net zoals bij de meer algemene regeling van voogdij moet dan ook o.i. worden aangenomen dat een goedkeuring van de rekening, geen afbreuk doet aan de aansprakelijkheidsvordering van de andere betrokkenen (zie art. 417 B.W.).

Zolang het kind minderjarig is, zal het aan diegene zijn die de goederen van de minderjarige beheert om op dit punt acties te ondernemen. Wat betreft de verjaring van deze vordering, deze loopt 10 jaar vanaf het beëindigen van de bewindvoering. Tegen minderjarigen loopt in principe de verjaring niet (art. 2252 B.W.).

Dit alles is evenwel federale materie.

In punt **4** komt het recht op informatie aan bod. Zoals gezegd heeft ook het kind recht op deze informatie. Dit is federale materie.

b.2. Voorstellen voor verbetering van de rechten van kinderen van gecollocerde geesteszieken

Wat betreft punt **1** is er een raakpunt met de Vlaamse bevoegdheden op het vlak van jeugdhulpverlening. Het betreft hier vooral het recht op informatie. In het verlengde van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind moet dit recht van het kind op informatie worden erkend in alle gevallen van jeugdhulpverlening.

Het Kinderrechtencommissariaat ziet evenwel niet in hoe deze bescherming en het informatierecht een specifieke invulling zouden moeten krijgen voor kinderen wier ouders gedwongen werden opgenomen in een psychiatrische instelling. O.i. moeten de algemene principes hier blijven gelden.

Zou het in deze niet opportuun zijn dat de Vrederechter, die de opname van een ouder beveelt, de plicht heeft om de kinderen en de andere ouder op de hoogte te brengen van hun rechten en de mogelijkheden op het vlak van jeugdhulpverlening? Deze eventuele informatieplicht van de Vrederechter is evenwel een federale materie.

b.3. Voorstellen naar aanleiding van de tweede casus

Deze voorstellen hebben betrekking op de successierechten die de verzoeker dient te betalen. Hier kan worden verwezen naar de bespreking van de parlementaire stukken met de nummers 1661 en 1662 van 2002-2003. Hierover deed de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting reeds uitspraak naar aanleiding van dit (en een ander) verzoekschrift.

3. ADVIES VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

- Het Kinderrechtencommissariaat is van oordeel dat de hulpverlening aan kinderen wier ouder werd opgenomen in een psychiatrische inrichting valt onder de algemene principes van de jeugdhulpverlening. Gezien de veelheid en de variatie in de feitelijke situaties lijkt het niet opportuun om een specifiek statuut uit te werken voor hulpverlening aan deze categorie minderjarigen.
- Het Kinderrechtencommissariaat is van oordeel dat gezien de specifieke situatie van kinderen van geplaatste ouders, op de overheid een uitgebreide taak op het vlak van opvang en bijstand rust.
- Het Kinderrechtencommissariaat is van oordeel dat het kind recht heeft op volledige en correcte informatie, zowel met betrekking tot zijn eigen persoon en goederen, als met betrekking tot de persoon en goederen van de ouder, en over de mogelijkheden van jeugdhulpverlening. De Vlaamse overheid heeft op dit punt een taak te vervullen in het kader van de jeugdhulpverlening.
- Het Kinderrechtencommissariaat is van oordeel dat, hoewel adoptie niet per definitie moet uitgesloten worden als hulpverleningsmaatregel voor kinderen wier ouder geestesziek is, deze maatregel met zeer grote omzichtigheid moet worden toegepast. Geestesziekte doet geen afbreuk aan de fundamentele rechtsbescherming van de band tussen ouders en kinderen. Dé overweging voor het toestaan van adoptie is het vinden van een permanente opvang in een gezin van een kind dat een gezin moet ontberen.

Ankie Vandekerckhove
Kinderrechtencommissaris
Mei 2003